

dr hab. Jarosław Dobkowski
prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

RECENZJA

w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne dr. Marcinowi Rojszczakowi

W związku z powołaniem mnie uchwałą nr 59/2023 Rady Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 26 czerwca 2023 r. w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania dr. Marcinowi Rojszczakowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, w skład komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania dr. Marcinowi Rojszczakowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne w charakterze recenzenta, niniejszym, na podstawie art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz.742 z późn. zm., dalej przywoływana jako: „ustawa”) przedkładam recenzję wraz z oceną, czy osiągnięcia naukowe Kandydata do wyższego stopnia naukowego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy oraz odpowiedzią na pytanie: czy Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej, o czym jest mowa w art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy. Powyższe pozostaje w związku z postanowieniami § 5 uchwały nr 13/23 Senatu Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 2 marca 2023 roku w sprawie Procedury nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w Uniwersytecie Gdańskim (opublikowana w BIP). Recenzja nie obejmuje przy tym oceny

innych płaszczyzn aktywności akademickiej Kandydata, tj. działalności dydaktycznej i działalności organizacyjnej, albowiem wykraczałaby poza ustawową rolę recenzenta.

I. Przebieg pracy naukowej Habilitanta i ocenia spełnienia wymagania, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy

Jak wynika z przekazanych mi akt postępowania habilitacyjnego, Pan dr Marcin Rojszczak w 2018 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych nadany przez Instytut Nauk Prawno-Administracyjnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Habilitant obronił z wyróżnieniem rozprawę doktorską, której tytuł brzmiał: *„Ochrona prywatności w cyberprzestrzeni w prawie polskim i międzynarodowym z uwzględnieniem zagrożeń wynikających z nowych technik przetwarzania informacji”*. Promotorem pracy był dr hab. prof. UW Cezary Banasiński, a recenzentami prof. dr hab. Andrzej Wróbel i prof. dr hab. Czesław Martysz. Rozprawa doktorska była naturalnym efektem aktywności naukowej Habilitanta i jego bogatego doświadczenia zawodowego. Habilitant poza wykształceniem prawniczym oraz uzyskanym stopniem naukowym doktora nauk prawnych, posiada również tytuł magistra inżyniera informatyki o specjalności ochrona danych i bezpieczeństwo systemów informatycznych uzyskany na Politechnice Poznańskiej, co niewątpliwie w unikalny dla prawnika sposób ukierunkowało jego zawodowe i naukowe zainteresowania.

Nie są mi znane okoliczności, aby została stwierdzona nieważność postępowania poprzedzającego nadanie stopnia doktora, albo aby zostało ono wznowione bądź stwierdzona została nieważność uchwały, czy też prowadzone jakieś postępowanie nadzwyczajne mające to na celu. Stwierdzam zatem, że Habilitant spełnia pierwszy z trzech warunków niezbędnych do nadania stopnia doktora habilitowanego to znaczy posiada stopień doktora (art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy).

Habilitant od 2019 r. jest zatrudniony etatowo jako adiunkt na Wydziale Administracji i Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej. Ponadto

współpracuje z innymi jednostkami naukowymi, prowadząc zlecane zajęcia dydaktyczne – w szczególności z Instytutem Nauk Prawnych PAN, Uniwersytetem Ekonomicznym w Poznaniu oraz Uniwersytetem Gdańskim. Prowadzona działalność dydaktyczna pozwalała na dzielenie się doświadczeniem z kandydatami na przyszłych administratywistów.

Biorąc pod uwagę względnie niedługi czas, który upłynął od uzyskania stopnia naukowego doktora oraz ograniczony okres akademickiej aktywności zawodowej można stwierdzić, że Kandydat – jak się okazuje – miał dobre podstawy do właściwego rozwoju naukowego oraz pomnożenia dorobku publikacyjnego.

II. Kwalifikacja formalna osiągnięć naukowych

Habilitant we wniosku z dnia 14 marca 2023 r. o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne określił osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, wskazując, że jest nim cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych pod tytułem: „Standardy prawne stosowania nieukierunkowanej inwigilacji elektronicznej przez organy władzy publicznej”. Na cykl składają się następujące artykuły (w porządku chronologicznym):

- 1) *Cztery fałszywe hipotezy na temat ochrony prywatności i masowej inwigilacji*, „Państwo i Prawo” 2018/10.
- 2) *UK Electronic Surveillance Programmes in the Context of Protection of EU Citizens’ Rights after Brexit*, “Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2018,
- 3) *Prywatność w epoce Wielkiego Brata: podstawy prowadzenia programów masowej inwigilacji w systemie prawnym Stanów Zjednoczonych*, “Ius Novum” 2019/1,
- 4) *Prawne dylematy regulacji cyberprzestrzeni: konflikt pomiędzy bezpieczeństwem narodowym a prawem do prywatności z*

- perspektywy prawodawstwa UE i USA, "Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych" 2018/3 (data publikacji lipiec 2019).*
- 5) *The ECtHR's Judgment in Case of Centrum för Rättvisa v. Sweden as a Leading Case for the Review of Domestic Regulations on Signals Surveillance*, "Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2019.
 - 6) *Does Global Scope Guarantee Effectiveness? Searching for a New Legal Standard for Privacy Protection in Cyberspace*, "Information & Communications Technology Law" 2020/1, DOI: 10.1080/13600834.2020.1705033.
 - 7) *Nieograniczone programy inwigilacji elektronicznej a koncepcja państwa autorytarnego*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2020/2.
 - 8) *CLOUD Act Agreements from an EU Perspective*, "Computer Law & Security Review" 2020/09, DOI: 10.1016/j.clsr.2020.105442.
 - 9) *Surveillance, Legal Restraints and Dismantling Democracy: Lessons from Poland*, "Democracy and Security" 2021/1, DOI: 10.1080/17419166.2020.1841367.
 - 10) *Compliance of Automatic Tax Fraud Detection Systems with the Right to Privacy Standards Based on the Polish Experience of the STIR System*, "Intertax" 2021/1.
 - 11) *Extraterritorial Bulk Surveillance after the German BND Act Judgment*, "European Constitutional Law Review" 2021/1, DOI: 10.1017/S1574019621000055.
 - 12) *The uncertain future of data retention laws in the EU: Is a legislative reset possible?*, "Computer Law & Security Review" 2021/7, DOI: 10.1016/j.clsr.2021.105572.
 - 13) *Polskie przepisy inwigilacyjne w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości – wnioski krytyczne po wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 2.03.2021 r., C-746/18*,

Postępowanie karne przeciwko H.K., „Europejski Przegląd Sądowy” 2021/11.

- 14) *National Security and Retention of Telecommunications Data in Light of Recent Case Law of the European Courts*, “European Constitutional Law Review” 2021/4, DOI: 10.1017/S1574019621000353.
- 15) *EU Criminal Law and Electronic Surveillance: The Pegasus System and Legal Challenges It Poses*, “European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2021/12, DOI: 10.1163/15718174-bja10027.
- 16) *Kontrola sądów krajowych nad stosowaniem środków inwigilacji elektronicznej na tle orzecznictwa ETPC*, „Państwo i Prawo” 2022/4.
- 17) *e-Evidence Cooperation in Criminal Matters from an EU Perspective*, “Modern Law Review” 2022/4, DOI: 10.1111/1468-2230.12749.
- 18) *Nieukierunkowana inwigilacja elektroniczna w świetle aktualnego orzecznictwa ETPC*, „Studia Prawa Publicznego” 2022/4, DOI: 10.14746/spp.2022.4.40.6.
- 19) *Wadliwe dowody z retencji danych telekomunikacyjnych a polska procedura karna*, „Państwo i Prawo” 2023/2.

W pierwszej kolejności zbadać należy spełnienie warunków określonych w art. 219 ust. 1 pkt 2b) ustawy, a zatem czy wskazany zbiór artykułów naukowych po pierwsze tworzy cykl powiązany tematycznie, a po drugie, czy składające się na niego artykuły w roku opublikowania w ostatecznej formie, ujęte były w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b ustawy.

Cykl składa się z 19 artykułów, które ułożone w porządku merytorycznym (zob. str. 3-5 Autoreferatu) pogrupowane zostały na pięć podstawowych obszarów badań.

Główna oś badań dotyczyła standardów zabezpieczeń prawnych ustanowionych w obszarze inwigilacji elektronicznej – zwłaszcza środków

nieukierunkowanych (masowa inwigilacja) – i stosowanych przez organy publiczne w państwach demokratycznych. Jak wskazał Habilitant, zasadniczym celem badań była „krytyczna analiza standardów stosowania środków inwigilacji elektronicznej stosowanych w państwach demokratycznych – zarówno w obszarze inwigilacji nieukierunkowanej (włączając retencję danych), jak i inwigilacji ukierunkowanej – oraz diagnoza zagrożeń związanych z upowszechnianiem różnych nadmiarowych form gromadzenia danych oraz ich wpływu na przestrzeń praw podstawowych”.

W efekcie badania prowadzone przez dr. Rojszczaka skupiają się wokół zagadnień: inwigilacji nieukierunkowanej w państwach demokratycznych, unijnego standardu zabezpieczeń prawnych oraz perspektywy krajowej na zagadnienie inwigilacji elektronicznej jako zagrożenia dla standardów państwa prawa. Cykl zawiera także część komparatystyczną (publikacje oznaczone literą D w układzie merytorycznym cyklu publikacji) dotyczącą doświadczeń innych państw w badanym obszarze (Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Szwecji); wątek komparatystyczny pojawia się nadto w pozostałych artykułach przy szczegółowych zagadnieniach, co należy ocenić bardzo pozytywnie. Ostatnią grupę publikacji tworzą artykuły dotyczące współpracy transgranicznej w związku z inwigilacją elektroniczną.

Nie ma wątpliwości, że poszczególne artykuły składające się na cykl nie były publikowane w kolejności chronologicznej. Obserwacja ta nie zaskakuje, zwłaszcza uwzględniając, że poszczególne redakcje stosują różny cykl wydawniczy, nie ma zatem możliwości aby Habilitant mógł przewidzieć datę publikacji poszczególnych artykułów. W istocie jest to jednak zagadnienie wtórne z perspektywy oceny formalnej, ustawodawca nie wymaga bowiem, aby cykl artykułów był publikowany w określonej kolejności – co więcej, wydaje się że takie wymaganie mogłoby nawet prowadzić do zubożenia przedstawionych rozważań, utrudniałoby bowiem Habilitantowi realizację wiążanego z wyborem tej formy publikacji zamierzenia jakim było „włączenie się w nurt badań dotyczący nieukierunkowanej inwigilacji, bez jednoczesnego

koncentrowania się tylko na jednym, określonym profilu odbiorców” (s. 6 Autoreferatu).

Analizując poszczególne prace nie ma również wątpliwości co do prawidłowej budowy cyklu, zrealizowanego według zauważalnego zamysłu Autora. W ten sposób, po zasygnalizowaniu wstępnego obszaru badań, czy inwigilacja nieukierunkowana jest możliwa do pogodzenia z zasadami państw demokratycznych (część A) i zakreśleniu standardów stanowiących ramy poruszanych zagadnień (część B) prowadzi on na podstawie doświadczeń Polski i państw trzecich badania czy i w jaki sposób inwigilacja elektroniczna stanowi zagrożenie dla standardów państwa prawa (część C). Jest to część najbardziej rozbudowana, obejmująca szczegółowe zagadnienia, która płynnie łączy się ze wskazanymi w części D badaniami nad doświadczeniami innych państw i możliwości współpracy transgranicznej (część E). Z uwagi na charakter osiągnięcia, brak w nim odrębnie wyróżnionego „podsumowania”. Oczywiście wnioski podsumowujące, w tym szczególnie istotne rekomendacje *de lege ferenda*, przedstawione zostały w poszczególnych artykułach, jednak dodatkowo zostały zebrane w publikacjach kończących rozważania dotyczące poszczególnych, wyodrębnionych zagadnień. I tak w obszarze prawa unijnego – tego typu rozważania, wskazujące również kierunki dalszej ewolucji przepisów, odnaleźć można w *The uncertain future of data retention laws in the EU: Is a legislative reset possible?*, „Computer Law & Security Review” 2021/7. W zakresie krajowych przepisów inwigilacyjnych - rolę podsumowującą ściśle ukierunkowaną na analizę *de lege ferenda* pełni *Wadliwe dowody z retencji danych telekomunikacyjnych a polska procedura karna*, „Państwo i Prawo” 2023/2. Z kolei podsumowanie i rekomendacje dotyczące współpracy transgranicznej dominują w *e-Evidence Cooperation in Criminal Matters from an EU Perspective*, „Modern Law Review” 2022/4, DOI: 10.1111/1468-2230.12749.

Podsumowując, prezentowana w poszczególnych artykułach tematyka jest spójna, tworząc jednocześnie powiązany cykl publikacji.

Wskazane osiągnięcie spełnia również drugie z przywołanych wymogów formalnych – a mianowicie składa się z artykułów wydanych w czasopiśmie, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b ustawy.

Habilitant nie przedstawił niestety szczegółowego zestawienia, wskazującego na liczbę punktów MNiSW przyporządkowaną poszczególnym publikacjom – poprzestając na stwierdzeniu, że łącznie sumaryczna punktacja wszystkich artykułów wynosi 1.500 punktów. Według weryfikacji przeprowadzonej zgodnie z wykazem opublikowanym w Komunikacie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 17 lipca 2023 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, punktacja ta wynosi 1.700 punktów, przy czym wszystkie artykuły zostały opublikowane w czasopiśmie uwzględnionych w wykazie. Różnica pomiędzy danymi wskazanymi w autoreferacie (1.500 punktów), a wyliczonymi przez recenzenta jest zapewne związana ze zmianą (wzrostem) liczby punktów przypisanych niektórym czasopismom, które zostały uwzględnione w cyklu (np. *Ius Novim* – obecnie 140 pkt, wcześniej 100 pkt; *Państwo i Prawo* – obecnie 100 pkt, wcześniej 70 pkt itp.).

Z 19 artykułów składających się na oceniany cykl, 4. artykułom według przywołanego wykazu przyporządkowano 140 pkt, 6. artykułom – 100 pkt, 4. artykułom – 70 pkt oraz 4. artykułom – 40 pkt. Oznacza to, że 11 z 19 artykułów zostało opublikowanych w czasopiśmie 100+ punktów – co należy uznać za potwierdzenie starannego doboru przez Habilitanta wartościowych miejsc publikacji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przedstawione osiągnięcie spełnia kryteria formalne wskazane w ustawie.

Na tym tle nieco niezrozumiałe jest świadome wyłączenie z cyklu przez Habilitanta artykułu *Prawne podstawy prowadzenia masowej inwigilacji obywateli opartej na hurtowym i nieukierunkowanym przechwytywaniu danych w UE z uwzględnieniem dorobku orzeczniczego TSUE i ETPC*, „*Studia Prawa*

Publicznego” 2017/2. Artykuł ten wprost łączy się z tematyką podejmowaną w cyklu (zob. np. przypis 26 w Autoreferacie), a dodatkowo jest wprost przywoływany w późniejszych publikacjach Autora (np. *Nieukierunkowana inwigilacja elektroniczna w świetle aktualnego orzecznictwa ETPC*, „Studia Prawa Publicznego” 2022/4, DOI: 10.14746/spp.2022.4.40.6). Autor wskazuje, że artykuł ten został opublikowany przed datą uzyskania stopnia naukowego doktora, jednak sam przecież dostrzega, że nie jest to przeszkoda dla jego włączenia do cyklu stanowiącego osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy (s. 5 Autoreferatu). W obecnym stanie prawnym z przepisów ustawy „nie wynika, by przedłożone do oceny w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego mogły być jedynie osiągnięcia uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora” (zob. Rada Doskonałości Naukowej, *Postępowania dotyczące nadawania stopnia doktora habilitowanego*, Warszawa 2021, s. 12).

III. Ocena osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit b ustawy

Przechodząc do oceny merytorycznej cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych pod tytułem: „Standardy prawne stosowania nieukierunkowanej inwigilacji elektronicznej przez organy władzy publicznej”, jako osiągnięcia naukowego, warte odnotowania jest, że poszczególne artykuły zostały opublikowane w latach 2018-2023 w tak prestiżowych tytułach jak „Państwo i Prawo”, „Europejski Przegląd Sądowy”, „European Constitutional Law Review”, „Democracy & Security”, „Modern Law Review” czy – uznawany wg Google Scopus za wiodący tytuł w zakresie prawa nowych technologii – „Computer Law and Security Review”. Nie ma wątpliwości, że tak szerokie forum publikacji pozwoliło na – jak wskazuje Habilitant – wieloaspektowe ujęcie badanych zagadnień, przy jednoczesnej możliwości szczegółowego przedstawienia każdego z nich.

Przedłożone do recenzji artykuły, zebrane przez Habilitanta w całość zawierają ponad 400 stron wydruku. Z uwagi na charakter, materiał ten nie ma

jednej wspólnej bibliografii, ale analizując poszczególne artykuły zauważalna jest znaczna skrupulatność Autora w przytaczaniu nie tylko bogatej literatury krajowej i anglojęzycznej, ale także orzecznictwa sądów międzynarodowych, krajowych i zagranicznych, w tym niemieckich, francuskich oraz amerykańskich. Bogactwo źródeł nie pozostawia wątpliwości, że Habilitant prowadzi swoje badania niezwykle drobiazgowo i dogłębnie. Porównanie polskiego modelu prawa i obserwowanych problemów z modelami prawnymi wybranych państw, jest istotnym atutem pracy dr. M. Rojszczaka. Nie bez znaczenia jest także, że Habilitant dokonał przemyślanego i poprawnego podziału strukturalnego ocenianego cyklu.

Dr Marcin Rojszczak w Autoreferacie (str. 7 i 8) czytelnie uzasadnił potrzebę podejmowanych przez siebie badań. Nie ma wątpliwości, że z uwagi na dynamiczny postęp techniki, zwłaszcza w obszarze środków łączności oraz możliwości hurtowego gromadzenia i przetwarzania informacji, w ostatnich dziesięcioleciach znacząco wzrosły zdolności prowadzenia inwigilacji w sposób nieukierunkowany. Pozwalają one na jednoczesne monitorowanie aktywności nie pojedynczych osób, ale całych społeczeństw. Jak słusznie zauważył dr M. Rojszczak – wpływ coraz szerszego zakresu wykorzystania tego typu narzędzi i ich oddziaływanie na wolności osobiste oraz ochronę zasad ustrojowych, to nadal niewystarczająco rozpoznany obszar badań, nie tylko w polskiej doktrynie, ale i nauce europejskiej.

Dr Marcin Rojszczak podjął badania weryfikujące, czy słusznie inwigilacja nieukierunkowana łączona jest z niedemokratycznymi formami rządów. Aktualność tego problemu zdaniem Habilitanta podkreślał fakt, że „środki tego typu coraz częściej stosowane są również w państwach demokratycznych. Inwigilacja nieukierunkowana to jednak nie tylko przechwytywanie łączności elektronicznej. W ostatnich latach – także w Polsce – wdrożono szereg innowacyjnych systemów, które chociaż mają wyraźny potencjał inwigilacyjny, jednocześnie nie służą do monitorowania łączności elektronicznej. Pozwalają na przetwarzanie olbrzymich zbiorów informacji pochodzących z sektora finansowego czy masowo instalowanych

kamer nadzoru ruchu drogowego. Zdolności inwigilacyjne każdego roku rosną, a w ślad za nimi również zakres wykorzystania intruzywnych technologii do monitorowania całych populacji.”

Dr Marcin Rojszczak zauważył, że nawet przyjmując założenie, że środki te są w istocie skuteczne – powstaje pytanie, które pozycjonuje jako jedno z centralnych w swoich badaniach: w jaki sposób kontrolować ich stosowanie, aby ograniczyć ryzyko nadużycia władzy? Im bardziej bowiem rozbudowane uprawnienia inwigilacyjne państwa, tym większa trudność z wykazaniem ich proporcjonalności. Co więcej, Habilitant wykazał, że szereg udokumentowanych w ostatnich latach przypadków dowodzi, że stosowanie środków inwigilacji nieukierunkowanej skutkuje nie tylko naruszeniem praw podstawowych, ale jest także trudne do pogodzenia z obowiązkiem poszanowania godności człowieka. Zakresem badań objął zatem kwestię, czy koniecznym i niezbędnym środkiem dla ochrony państwa może być mechanizm, którego nie sposób pogodzić z fundamentalnymi wartościami ustrojowymi demokracji?

Problem ten definiuje w tekstach pt. *Cztery fałszywe hipotezy na temat ochrony prywatności i masowej inwigilacji* („Państwo i Prawo” 2018/10) oraz *Nieograniczone programy inwigilacji elektronicznej a koncepcja państwa autorytarnego* („Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2020/2), natomiast szczegółowo rozwija w kolejnych artykułach – zarówno w ujęciu prawa europejskiego (np. *The uncertain future of data retention laws in the EU: Is a legislative reset possible?*, „Computer Law & Security Review” 2021/7), prawa krajowego (np. *Polskie przepisy inwigilacyjne w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości – wnioski krytyczne po wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 2.03.2021 r., C-746/18, Postępowanie karne przeciwko H.K.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2021/11) oraz modeli prawnych państw trzecich (*Extraterritorial Bulk Surveillance after the German BND Act Judgment*, „European Constitutional Law Review” 2021/1).

Szczególne uwagę zwracają publikacje koncentrujące się na europejskiej debacie dotyczącej dopuszczalności stosowania szczególnego

środka inwigilacyjnego jakim jest tzw. ogólny obowiązek zatrzymania (retencji) danych. Zagadnienie to Habilitant bada zarówno z perspektywy krajowej (łącznie 4 publikacje) jak i europejskiej (5 publikacji). Trafnie dostrzega przy tym, że kontrowersje dotyczące stosowania uogólnionych form retencji danych są przedmiotem debaty także w innych państwach europejskich; na tym tle z pewnością interesujące są zwłaszcza wnioski płynące z orzecznictwa francuskiej Rady Stanu (*National Security and Retention of Telecommunications Data in Light of Recent Case Law of the European Courts*, "European Constitutional Law Review" 2021/4).

Widoczna w praktycznie każdej publikacji składającej się na cykl, koncentracja Habilitanta na ryzykach związanych z inwigilacją nieukierunkowaną, prowadzi również na – pozornie – zaskakujące pola badawcze. Przykładem jest szersza analiza dopuszczalności i proporcjonalności stosowania nowoczesnych ukierunkowanych form inwigilacji, których stosowanie tylko pozornie wiązane są z mniejszymi ryzykami dla podstaw ustrojowych demokracji. Jak trafnie zauważa w *EU Criminal Law and Electronic Surveillance: The Pegasus System and Legal Challenges It Poses* ("European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice" 2021/12, doi: 10.1163/15718174-bja10027), coraz szersze wykorzystanie w ramach procedury karnej narzędzi stworzonych dla realizacji zadań z zakresu wywiadu zagranicznego musi prowadzić do pogłębionej oceny zgodności wdrażanych rozwiązań z ograniczeniami prawnymi ustanowionymi dla ochrony przed ryzykiem nadużycia władzy oraz arbitralnością podejmowanych decyzji. To cenna obserwacja, wskazuje bowiem, że badając ryzyka związane z nowoczesnymi środkami inwigilacji elektronicznej, nie wolno tracić z pola widzenia zagrożeń związanych ze stosowaniem środków ukierunkowanych.

Wskazane w Autoreferacie cele i główna oś badań znajdują odzwierciedlenie w poszczególnych artykułach, stanowiących odpowiedniki merytorycznych jednostek redakcyjnych („rozdziałów”) realizujących koncept

badawczy Habilitanta. Sposób, w jaki dokonał tego dr Rojszczak, realizuje ustawowe kryterium „znacznego wkładu w rozwój dyscypliny”.

Dr Marcin Rojszczak wskazuje, że badając różne przejawy działalności inwigilacyjnej państw, nie koncentrował się wyłącznie na przechwytywaniu łączności elektronicznej. Jako równie interesujące uznał nowe formy nadzoru, w szczególności bazujące na masowym gromadzeniu informacji finansowych czy medycznych. Oceniał, że wszystkie je łączy nadmiarowość gromadzonych informacji. W efekcie dostrzegł asymetrię informacyjną pomiędzy rządzącymi a jednostką, co z jednej strony w oczywisty sposób narusza jeden z paradygmatów państwa demokratycznego, jakim jest autonomia informacyjna obywatela, a z drugiej tworzy ryzyko, że nietransparentne zasady przetwarzania coraz bardziej rozbudowanych banków informacji znajdą się poza jakąkolwiek realną kontrolą zewnętrzną. Uwagę zwracają trafne konkluzje i rekomendacje dotyczące tego obszaru, a sformułowane w *Compliance of Automatic Tax Fraud Detection Systems with the Right to Privacy Standards Based on the Polish Experience of the STIR System*, “Intertax” 2021/1.

Przedstawione w publikacjach tezy dr Rojszczak rekapitułuje do następujących wniosków:

1. Programy nieukierunkowanej inwigilacji są fundamentalnie niezgodne z zasadami funkcjonowania państwa demokratycznego, a ich stosowanie nie jest konieczne dla realizacji żadnego, prawnie uzasadnionego celu.
2. Programy inwigilacji ukierunkowanej – dzięki rozwojowi techniki i postępującej cyfryzacji – pozwalają na gromadzenie bardzo szczegółowych danych na temat jednostki, w istocie kopii jej „cyfrowego życia”; istniejące zabezpieczenia prawne, pochodzące sprzed ery cyfryzacji, są nieadekwatne dla kontroli nowych narzędzi inwigilacyjnych, m.in. takich, które wykorzystują oprogramowanie malware.

3. Organy publiczne coraz częściej wdrażają technologie cyfrowe, które bazują na gromadzeniu danych nadmiarowych; w efekcie wiele z tych nowoczesnych technologii, wykorzystywanych w tak różnych obszarach jak ochrona zdrowia, transport czy podatki, ma oczywisty potencjał inwigilacyjny.
4. Rosnącym zdolnościom inwigilacyjnym państw musi odpowiadać ustanowienie spójnego i ponadnarodowego modelu zabezpieczeń prawnych, podlegającego skutecznym mechanizmom niezależnego nadzoru, opartego na wspólnym poszanowaniu praw podstawowych jako nieprzekraczalnej bariery dla działalności organów publicznych.
5. Zarówno polski model prawny, jak i krajowa praktyka stosowana w obszarze inwigilacji elektronicznej jest antywzorem dla państw demokratycznych, a w świetle zmian wprowadzanych w ostatnich latach zbliża krajowy model prawny do rozwiązań znanych z państw wprost autorytarnych.

Poziom merytoryczny cyklu ocenić należy pozytywnie, treść zawiera dojrzałe rozważania teoretycznoprawne, wolne od błędów rzeczowych, stanowiące wzbogacenie polskich i europejskich nauk prawnych. Habilitant wykazał umiejętność samodzielnego opracowania tematu z zakresu nauk prawnych, stosownie do poziomu zaawansowania naukowego.

Dr Marcin Rojszczak umiejętnie wpisuje się w nurt dyskusji naukowej popierając zajmowane stanowisko rzetelnymi odniesieniami do doktryny polskiej i zagranicznej lub właściwymi źródłami innego typu. Analizując przedstawiony cykl dostrzegalna jest również ewolucja poglądów Habilitanta. O ile w pierwszych artykułach cyklu prezentowane rozważania prowadziły do wniosku o potrzebie doprecyzowania standardu orzeczniczego ETPC oraz jego pełniejszej adopcji w modelach prawnych państw europejskich, to w późniejszych publikacjach dostrzegalne jest większe niuansowanie tego stanowiska. Habilitant z jednej strony wskazuje trafności stanowiska TSUE w zakresie niedopuszczalności pogodzenia z prawem UE stosowania

nieukierunkowanych form retencji danych telekomunikacyjnych, z drugiej natomiast dowodzi, że ETPC swoim najnowszym orzecznictwie „nie w pełni wykorzystał możliwość, aby swoją wykładnią wpłynąć na praktykę państw dotyczącą coraz szerszego stosowania nieograniczonych form inwigilacji” (*Nieukierunkowana inwigilacja elektroniczna w świetle aktualnego orzecznictwa ETPC*, „Studia Prawa Publicznego” 2022/4).

Nie ma zatem wątpliwości, że prezentowane wnioski otwierają przestrzeń do dalszej dyskusji naukowej. Imponująca baza bibliograficzna i cytowanych judykatów pozwala ocenić warstwę źródłową ocenianego materiału za kompletną. Podkreślić należy, że Habilitant posługiwał się źródłami bezpośrednimi w opisie poszczególnych kwestii na tle wybranych państw europejskich i Stanów Zjednoczonych. Zauważalne i budzące aprobatę jest stosowanie przez dr. M. Rojszczaka licznych przypisów porównawczych i dygresyjnych, co dowodzi umiejętności Habilitanta w zakresie wykorzystania bazy źródłowej w pracy naukowej, przedstawienia zagadnienia naukowego w sposób interesujący i twórczy oraz użycia właściwego dla dyscypliny naukowej aparatu naukowego.

Nie ma przy tym wątpliwości, że Habilitant skutecznie włączył się w nurt badań nad nieukierunkowaną inwigilacją elektroniczną. Poza satysfakcjonującymi wskaźnikami bibliometrycznymi (o czym później), istotnym dowodem pozytywnej recepcji jego dorobku jest także odnotowanie publikacji włączonych w cykl w analizie prawnej Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (np. ECLI ECLI:EU:C:2018:388, ECLI:EU:C:2020:790), jak również analizach publikowanych przez Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego (np. DOI:10.2861/52251).

Z uwagi na charakter osiągnięcia, metody badawcze jakimi posługuje się Habilitant nie zostały wskazane w poszczególnych jego fragmentach (artykułach), można je jednak zrekonstruować w toku lektury pracy. Za prawidłowe uznaję położenie przez Habilitanta nacisku na dociekania metodą dogmatyczno-prawną i komparatystyczną. Uznanie budzi szeroki zakres porównań. Analiza licznych orzeczeń przytaczanych przez Autora oraz wyniki

studiów literatury polskiej i europejskiej wskazują, że przyjęta przez Habilitanta droga poznania naukowego była owocna i przyniosła interesujące rezultaty. Jednocześnie z perspektywy recenzenta, subordynacja metodologiczna dowodzi samodzielności naukowej Habilitanta i jego zdolności do dołączenia do grona samodzielnych pracowników naukowych. W tym miejscu zaznaczyć należy, że osiągnięcie w postaci cyklu powiązanych tematycznie artykułów zostało przez prawodawcę wskazane jako równe publikacji książkowej, co w oczywisty sposób nakazuje stosować nieco odmienne postrzeganie w zakresie oceny metodologii badań. Odnośnie cyklu artykułów nie można oczekiwać bowiem wskazania od Autora jednoznacznych i spójnych założeń poznawczych. Nacisk położono bowiem na zachowanie logicznego układu merytorycznego, które to kryterium oceniana praca z powodzeniem spełnia.

Godnym zaznaczenia są także liczne postulaty *de lege ferenda* wskazywane przez Habilitanta. Od pracy awansowej z zakresu nauk prawnych zasadne jest oczekiwanie tego rodzaju postulatów. Te przedstawione przez Autora w toku lat jego pracy okazywały się niezwykle trafne - czego przykładem jest ich wykorzystanie również w pracach Rzecznika Praw Obywatelskich (zob. np. VII.501.306.2021.KSZ, VII.501.306.2021.KZ, VII.071.7.2022.KZ).

Habilitant wskazał, że Wskaźniki bibliometryczne artykułów składających się na cykl prezentują się następująco:

- sumaryczny IF 2021: 11,16,
- sumaryczny SNIP 2021: 16,76,
- sumaryczna punktacja MEiN: 1 500.

Podane przez Habilitanta wskaźniki za okres 2018-2023 (indeks Hirscha = 7 oraz i10-index = 5) są one zgodne z danymi dostępnymi w Google Scholar.

Autoreferat nie zawiera danych dotyczących liczby cytowań poszczególnych publikacji, jednak informacje te można prześledzić w Google Scholar. Zgodnie z oczekiwaniem, największą liczbę cytowań posiadają artykuły najstarsze w cyklu oraz te wydane w czasopiśmie anglojęzycznych.

Niestety ponieważ platforma Google Scholar nie indeksuje prawidłowo wielu źródeł krajowych, prezentowane na niej dane nie są kompletne.

Przedstawiony do oceny cykl stanowi celowy i uporządkowany wywód determinowany przyjętymi przez Habilitanta założeniami badawczymi, z pewnością daje potencjał do dalszej pracy badawczej – którą jak wynika z Autoreferatu, dr Rojszczak zamierza kontynuować.

Podsumowując, konstatuje, że temat podjęty przez Habilitanta jest istotny, a ustalenia podjętych badań wypełniają zauważalną lukę w literaturze przedmiotu, przez co stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy.

IV. Opinia o aktywności naukowej, o której mowa w art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy

Poza ocenianym osiągnięciem naukowym, pozostały dorobek publikacyjny Habilitanta także zasługuje na pozytywną ocenę, są to bowiem prace przedstawiające określone problemy w sposób oryginalny i twórczy, co przekłada się na uzyskanie w środowisku autorytetu specjalisty w zakresie reprezentowanej dyscypliny naukowej oraz na rozpoznawalność, której głównym miernikiem są cytowania publikacji przez innych autorów.

Pozostałe zainteresowania badawcze Habilitanta koncentrują się na czterech głównych płaszczyznach:

1. Unijny model cyberbezpieczeństwa i łączności elektronicznej;
2. Cyberbezpieczeństwo kancelarii prawnych;
3. Prywatność i prawo ochrony danych;
4. Prawna regulacja technologii przełomowych.

Dorobek publikacyjny wskazany w tych obszarach obejmuje ok. 30 pozycji, wśród których na szczególną uwagę zasługują publikacje dotyczące prawa nowych technologii. Oczywiście jednak nie ilość, ale jakość poszczególnych publikacji musi koncentrować uwagę recenzenta. Dlatego z satysfakcją należy odnotować, że i w przypadku publikacji nie włączonych do cyklu, a stanowiących rozwinięcie innych obszarów badawczych, Habilitant

prezentuje wyniki badań w uznanych czasopismach międzynarodowych, takich jak „Cambridge Yearbook of European Legal Studies” (100 pkt MEiN), „Journal of Cybersecurity” (140 pkt MEiN), „European Competition Journal” (100 pkt MEiN) czy „Computer Law & Security Review” (100 pkt MEiN).

Za szczególnie wartościowe uważam publikacje dotyczące obszaru cyberbezpieczeństwa. Nie ma wątpliwości, że problematyka skutecznej ochrony systemów i sieci informatycznych to ważne i aktualne zagadnienie, od lat stanowiące również ważny obszar badań także w naukach społecznych. Habilitant, wykorzystując swoje techniczne wykształcenie, umiejętnie rozwija własne badania w tym zakresie, których wyniki – dzięki interdyscyplinarnemu charakterowi – wzbogacają dyskurs prowadzony nie tylko w naukach prawnych. Przykładem są artykuły *Black Box Algorithms and the Rights of Individuals: No Easy Solution to the “Explainability” Problem*, “Internet Policy Review” 2021/2, a także *Cybersecurity of Consumer Products against the Background of the EU Model of Cyberspace Protection*, “Journal of Cybersecurity” 2021/1.

Obszaru cyberbezpieczeństwa dotyczą również publikacje koncentrujące się na unijnym prawie łączności elektronicznej. Prawo telekomunikacyjne od lat stanowi jeden z filarów budowy unijnego rynku cyfrowego, a z uwagi na dynamiczne przeobrażenia zachodzące w zakresie usług cyfrowych – w kluczowy sposób wpływa również na proces budowy społeczeństwa opartego na wiedzy i informacji. Habilitant podejmuje w swoich badaniach zagadnienia kluczowe dla tego sektora – jak chociażby komparatystyczne omówienie rodzącej się dopiero koncepcji tzw. prawa do otwartego internetu, przedstawione w *The European Union and the right to open internet access: to boldly go where no one has gone before*, “Cambridge Yearbook of European Legal Studies” 2022 (w Autoreferacie błędnie ‘2023’).

Habilitant jest również recenzentem artykułów naukowych dotyczących prawa nowych technologii, zgłaszanych do publikacji w czasopismach krajowych („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”; „Politeja”) oraz

zagranicznych („Computer Law & Security Review”; „Telecommunication Policy”; „Journal of Transatlantic Studies”; „Human Affairs”).

Według przedstawionego zestawienia, po uzyskaniu stopnia doktora wygłosił 17 referatów na konferencjach naukowych, z czego dwa na forum międzynarodowym. Dr Marcin Rojszczak nadal aktywnie prowadzi badania naukowe i wystąpienia na konferencjach w Polsce i za granicą. Był także uczestnikiem sympozjum *“Privacy, Surveillance, and Abuses of Power”* zorganizowanego przez wiodący europejski think tank zajmujący się europejskim prawem konstytucyjnym – *Verfassungsblog* – w ramach cyklu *„9/11 and the right to privacy”*. Na marginesie, aktywność ta – chociaż uwzględniona w autoreferacie, zob. s. 28, została pominięta na liście wystąpień na konferencjach wskazanych w załączniku 4 do wniosku, co może wskazywać że to drugie zestawienie jest niekompletne. Na liście publikacji (także tych niezwiązanych z cyklem) nie uwzględniono również publikacji *Electronic Surveillance in a Time of Democratic Crisis: Evidence from Poland*, także wskazywanej w autoreferacie, którą zresztą bez problemu można odnaleźć w Internecie (<https://verfassungsblog.de/os6-dem-crisis-pl/>, doi: 10.17176/20220412-131155-0). Oczywiście Autor nie ma obowiązku przedstawiać we wniosku habilitacyjnym wszystkich publikacji, a tylko te, które uznaje za istotne dla dalszej oceny uwzględniając kryteria wskazane w ustawie. Jednocześnie jednak, skoro informacja o przywołanej aktywności została uwzględniona się w autoreferacie, powinna być także wskazana w załączonych do niego dokumentach.

W badanym okresie Habilitant uzyskał nagrodę indywidualną II stopnia Rektora Politechniki Warszawskiej za osiągnięcia naukowe w latach 2019-2020 oraz Nagrodę Specjalną im. prof. Remigiusza Kaszubskiego za rok 2020 za działania na rzecz innowacyjnych rozwiązań w dziedzinie bankowości elektronicznej i prawa nowych technologii.

Habilitant prowadzi także działalność organizacyjną (był pomysłodawcą oraz współorganizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *„Ochrona tajemnicy adwokackiej w usługach online”*, zorganizowanej wspólnie przez

Wydział Administracji i Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz Naczelną Radę Adwokacką, członkiem Komitetu organizacyjnego międzynarodowej konferencji 7th International Conference on the History and Philosophy of Computing, organizowanej przez Turing Centre Zurich. Ponadto jest członkiem Grupy roboczej ds. strategicznych kierunków zarządzania danymi, utworzonej przez Departament Zarządzania Danymi KPRM w ramach Zespołu zadaniowego do spraw realizacji „Programu otwierania danych na lata 2021-2027”, koordynuje prace Zespołu Prawa Nowych Technologii (WAINs) oraz popularyzatorską – współorganizuje cykl spotkań „Spotkania z prawem nowych Spotkania z prawem nowych technologii” – którego celem jest popularyzowanie wiedzy na temat prawa nowych technologii wśród studentów PW; każde z wydarzeń realizowane w ramach cyklu służy prezentacji innowacyjnych technologii/produktów, w których funkcjonowaniu istotną rolę odgrywają aspekty regulacyjne. Został także powołany przez Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w skład grona ekspertów Instytutu LegalTech NRA.

Habilitant odbył staż naukowy w Katedrze Informatyki Prawniczej WPIA Uniwersytetu Gdańskiego oraz współpracuje z Naczelną Radą Adwokacką – był pomysłodawcą powołania przez Politechnikę Warszawską oraz NRA wspólnego Zespołu Analiz Cyberbezpieczeństwa, a także prowadził dla samorządu adwokackiego szereg aktywności szkoleniowo-dydaktycznych.

Współredagowanie prac zbiorowych oraz współorganizowanie wydarzeń naukowych oraz inicjatyw naukowych wskazuje na pożądane u samodzielnego pracownika naukowego umiejętności współpracy i wymiany doświadczeń oraz popularyzowania wiedzy naukowej. Habilitant swoimi badaniami i aktywnością zawodową stara się wpływać na otoczenie społeczne i gospodarcze. Zaproszenia do publikacji wieloautorskich wskazują na uznanie jakim dr Rojszczak cieszy się w środowisku naukowym.

Biorąc powyższe pod uwagę, uprawnione jest twierdzenie, że Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni,

instytucji naukowej lub instytucji kultury w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy.

V. Konkluzja

Mając na uwadze powyższe stwierdzam jednoznacznie, że przedłożone do oceny przez Kandydata osiągnięcie naukowe w postaci cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych pod tytułem: *Standardy prawne stosowania nieukierunkowanej inwigilacji elektronicznej przez organy władzy publicznej*, składające się z 19 artykułów naukowych, opublikowanych w wysokopunktowanych czasopismach naukowych, tak krajowych jak i międzynarodowych, stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne, a zwłaszcza specjalności prawo administracyjne.

Ponadto wyrażam także opinię, że Habilitant wykazuje się w pozostałym zakresie aktywnością naukową w więcej niż jednej instytucji naukowej, która charakteryzuje się istotnością.

Biorąc to pod uwagę z pełnym przekonaniem konstatuje, iż dr Marcin Rojszczak spełnia warunki ustawowe oraz statutowe do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne i wnoszę o dopuszczenie go do kolejnych etapów postępowania w sprawie nadania mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.